

URTX

LES CASES QUE SOLIEN ÉSSER
DELS JUEUS. UNA APROXIMACIÓ
AL CALL DE TÀRREGA A TRAVÉS
DELS LLIBRES D'ESTIMES

Josep Xavier Muntané i Santiveri

LES CASES QUE SOLIEN ÉSSER DELS JUEUS. UNA APROXIMACIÓ AL CALL DE TÀRREGA A TRAVÉS DELS LLIBRES D'ESTIMES

**Josep Xavier
Muntané
i Santiveri**

Llicenciat en Filologia
Hebrea

Abstract

Aproximación a las zonas habitadas por judíos en una población menor de la Cataluña medieval. El análisis de la documentación hallada de los siglos XIV-XV relacionada con casas y propiedades de judíos en la villa medieval de Tàrrega revela que junto al call y fuera, por tanto, de la zona delimitada por las autoridades eclesiásticas y civiles para la aljama judía tarregense, ha habido una presencia judía constante. Del contenido de dichos documentos no es posible ninguna reconstrucción del call ni de su zona de influencia. La situación cambia con los llibres d'estimes tarregenses del s. XVI, puesto que de su estudio detallado surge la propuesta de reconstrucción de las zonas de poblamiento judío de Tàrrega que proponemos en este artículo: cfr. mapa y documentos anejos.

An approach to the Jew inhabited area in a small village in the medieval Catalonia. The analysis of the XIV-XV century documents found with regard to Jew properties and houses in the medieval town of Tàrrega reveals that next to the Jewish quarter and out of the area delimited by the ecclesiastical and civil authorities to the Jewish community of Tàrrega, there has been a constant presence of Jews. From the information contained in those documents it is not possible to make any reconstruction of the Jewish quarter and its area of influence. The situation changes with the XVI century llibres d'estimes of Tàrrega, as from its detailed study appears the proposal for reconstruction of the Jew settlement area in Tàrrega which is proposed in this article: cfr. map and attaching documents.

Paraules clau

Judaisme, call, Tàrrega, edat mitjana, fiscalitat municipal, propietat urbana, llibre d'estimes.

¹La presència jueva en terres catalanes és antiga, fins al punt que no es pot descartar la seva precedència en relació a la presència cristiana. Malgrat tot no és fins a l'edat mitjana, a mesura que el país es va cristal·litzant al voltant d'unes estructures ideològiques i de poder d'arrels cristianes, que aquest element integrant de la nostra terra passa a ser percebut com a diferent. La normal tendència homogeneïtzadora de qualsevol societat segons la qual s'estigmatitza el que és diferent en tant que element perturbador i disgregador de la cohesió social, en una època en què la clau d'interpretació de la realitat és fonamentalment religiosa, provocarà que la

perseverança en una peculiar identitat religiosa diferent de l'oficial llasti aquesta diferència amb unes peculiars connotacions negatives: en aquest cas els diferents passen a ser titllats d'infidels. Uns infidels estranyament tolerats que, això sí, sovint esdevenen els principals destinataris d'un proselitisme, coercitiu en les formes i falsari en els continguts, obsedit en aconseguir unes conversions que el sol testimoni dels cristians no arrencava dels jueus.²

L'exclusió social de l'infidel contumaç serà òbviamment el pas següent, amb l'extensió de les mesures de pressió cap als altres àmbits

de la vida social: com l'econòmic,³ el polític⁴ i fins i tot el moral.⁵ I així és com a grans trets al llarg de l'edat mitjana aquest col·lectiu de persones, igual d'auctòcton que la resta d'habitants del país, va haver d'anar entomant una reducció progressiva de la seva participació en la societat fins que el 1492 en va ser exclòs totalment.

Ara bé, molt abans que s'arribés a aquest punt sense retorn, ja s'havia produït a les viles i ciutats catalanes un altre tipus d'exclusió, també física, del col·lectiu jueu, que sense necessitat d'haver-los-en de fer fora, els separava efectivament de la resta d'habitants: es tractava dels calls.

La concentració de certs col·lectius en zones determinades de l'entramat urbà era un fenomen comú en les ciutats medievals (com també ho és en les nostres). Pensem en l'agrupació en un mateix carrer de les botigues i obradors dels membres d'un mateix gremi. De manera semblant, les llars jueves tendiren a situar-se al més a prop possible les unes de les altres, i cadascuna d'elles, quan arribà el moment d'erigir-la, de la sinagoga o *scola*: l'edifici públic per excel·lència on acudien tant per a la litúrgia comunitària com per a tractar tot allò relacionat amb l'organització i el govern de l'aljama. L'agrupació d'aquest conjunt de cases serà anomenada en català a partir precisament de l'espai físic resultant de dita concentració: de *callis*, mot llatí per a *carreró*, naixerà l'accepció catalana de *call* com a *ca-*

rreró (més endavant ampliable a *barrí*) *habitat per jueus*.⁶

Tal com passa amb els carrers dels gremis, els carrerons de jueus o *calls*, de per sí, no són realitats que hàgim de considerar negatives. No responen d'entrada a cap desig pervers d'exclusió social, sinó que són el resultat d'un dinamisme centrípet ben natural i comprensible que aglutina elements afins del cos social a fi d'afavorir i vetllar pel seu desenvolupament. A més a més, així com en les ciutats medievals trobem botigues de comerciants i menestrals en llocs diversos d'on es concentraven les del gremi, també els jueus bastiren cases i obriren botigues més enllà de la zona tradicionalment tinguda com a jueva. Les raons d'aquesta permeabilitat tant podien ser de tipus econòmic (cercar llocs estratègics des d'un punt de vista comercial) o social (residir a l'àrea de prestigi), com una combinació d'ambdues. Ara bé, a partir del s. XII⁷ els calls van deixar de ser zones d'agrupació natural de bona part del col·lectiu jueu d'una població per a convertir-se en llocs d'agrupació forçosa, i per això artificial, de tots els jueus del lloc. Paradoxalment, aquesta mesura es girà en contra de la mateixa intolerància religiosa que l'havia promoguda, ja que en els assalts que de manera intermitent se suscitaren contra la població jueva, els calls, convertits en baluard, aconseguiren frenar més d'un embat de la turbamulta que, atida pels sermons predicats per fanàtics religiosos, es congruava davant de les seves portes.⁸

¹ Vull agrair l'entusiasme, l'habilitat i la competència amb què la Irene Gabaldà i Serra a sabut convertir l'esborrany del mapa del call de Tàrrrega que jo li vaig entregar en l'esplèndida realització gràfica que trobareu en aquest article. També vull mostrar el meu reconeixement als meus pares, l'Anna i el Francesc, la casa dels quals a Tàrrrega em va permetre de dur a terme la investigació prèvia a aquest article; al suport incondicional del meu amic Llibert Serra, i a la disponibilitat de Pablo Carbajo, director de l'Arxiu Històric Comarcal de Tàrrrega (AHCT). També als amics de Vilanova i la Geltrú que m'han ajudat a resoldre o han compartit amb mi la perplexitat enfront d'algun dels problemes plantejats durant la redacció d'aquest article.

² Franciscans i dominics foren les puntes de llança d'un zel eclesial que no va dubtar a emprar la força per a aconseguir els seus propòsits (amb iniciatives com les prèdiques d'assistència obligatòria per als jueus i realitzades dins de les seves pròpies sinagogues, o les disputes de caire públic i ineludible entre rabins i teòlegs cristians, etc.), veg. BAER [1998], pàg. 167-177 i 182-183. A nivell de contingut, bona part de l'atac es fonamentava en fàl·lòries com les preteses manques de respecte envers el cristianisme que s'afirmava que contenia el Talmud i en d'altres per l'estil.

³ Recordem la permanent sospita de frau i extorsió que planava sempre sobre el jueu que prestava diner i que apareix, fins i tot, en la formulació de les mateixes lleis que regulaven aquesta pràctica (veg. BAER [1998], pàg. 164-166), o la quantitat desorbitada d'impostos que *graciosament* havien de satisfer a la Corona a fi d'assegurar-se el favor i la protecció d'aquesta.

⁴ Amb la reducció progressiva, especialment a partir de la fi del regnat de Jaume I, de la presència de jueus qualificats en càrrecs públics de govern, administratius i militars, veg. BAER [1998], pàg. 186-188.

⁵ Amb la promulgació de lleis que equiparaven els jueus als grups socials de la més baixa estofa: prostitutes i alcavots. Una de les més conegudes fou la prohibició de tocar amb la mà el peix i la fruita exposats per a ser comprats; a Tàrrrega fou promulgada en diverses ocasions: el 29 de novembre de 1341 i el 21 de novembre de 1343 (veg. SEGARRA [1984], pàg. 159-160). El 10 de juny de 1388 es multava en Daví Adret perquè *mes la ma en l'cove de pex e regirave'l*, veg. AHCT, Llibre de bans (1383), fol. 31r-v.

⁶ Veg. RIERA [1986], pàg. 5-6, i MAGDALENA [1987], pàg. 7-16.

⁷ Al tercer concili de Laterà (1179) es va prohibir que jueus i cristians visquessin plegats, veg. CORCOS [1978], col. 81-88.

⁸ Malauradament les ocasions en què això va passar foren poques, i és que per norma general els calls no estaven fortificats com solien estar-ho les ciutats: sovint els murs eren simples parets aixecades més per aïllar que per defensar.

I. Les zones d'ocupació jueva de la vila medieval de Tàrrega

A la vila medieval de Tàrrega hi ha presència jueva documentada des del 27 d'octubre de 1278⁹ fins al 25 de juliol de 1492.¹⁰ Gràcies al seu testimoni sabem que durant més de dos-cents anys diverses famílies jueves residiren de manera continuada o ocasional a la vila. En aquest article m'agradaria recollir el major nombre possible de dades relacionades amb el(s) lloc(s) on aquestes famílies aixecaren les seves cases, a fi de bastir una reflexió ferma i serena sobre les zones d'ocupació jueva de la vila.

I.1. Primera meitat del segle XIV

La informació que ens ha arribat de la primera meitat d'aquest arc temporal, és a dir, del s. XIV, és més aviat escassa. I de la primera meitat d'aquest segle, gairebé nul·la, i això que al llarg d'aquesta i fins a l'avalot de 1348 tot indica que l'aljama targarina va experimentar un creixement exemplar. Així, doncs, malgrat el nombre considerable de jueus que se suposa que residien a Tàrrega i que un bon grapat d'aquests, els més acabats, de ben segur que tenien propietats a la vila i al seu terme, només d'uns pocs sabem del cert que eren propietaris de cases: en Vidal Avinpelx,¹¹ en Cresques Gracià¹² i en Salamó Naçan.¹³ Quant a les propietats rústiques, en Mossé Naçan en tenia una vora la sèquia Comtal,¹⁴ i el seu fill, en Vidal Mossé, tenia un mas al camp.¹⁵

Entre els diversos documents de la Cancelleria reial posteriors a l'avalot de 1348, n'hi ha un, de finals de 1349, en què per primera vegada s'empra el terme *call* per a referir-se al barri jueu que ja hi havia a la vila de Tàrrega durant la primera meitat del s. XIV, diu: *De part de l'aljama de jueus de la vila de Tàrrega i de singulars d'aquella, ens fou exposat [...] que l'any proppassat, no pocs d'aquesta vila, concitant fortament el seu poble, deixat de banda el temor de Déu i la nostra crida a l'ordre, no vacil·lant en ofendre la nostra majesttat, incitats per un esperit diabòlic, amb mà armada i intenció deliberada, amb obstinada malícia i motius forassenyats, es van apropar amb hostilitat al call d'aquesta aljama i amb un atreviment indegut van rebentar i destruir*

*violentament les portes d'aquest call amb destrals i altres tipus d'armes, i van entrar a aquest call tots a una i cridant amb un gran clam: "muyren els traydors". I no satisfets d'això, sinó volent rivalitzar en cometre calamitats pitjors, van assaltar de manera infame els albergs d'aquests jueus amb llances, pedres i sagetes, i per últim, entrant en aquests, es van endur totes les coses i els béns d'aquells emulant els lladres, i van estripar i cremar molts instruments i escriptures de diversos contractes d'aquests jueus, i van matar sense raó molts jueus d'aquesta aljama, i a d'altres van apallissar despietadament i van nafrar, i van perpetrar contra aquests jueus molts altres mals, injúries, ofenses, pillatges, afliccions i atrocitats greus i desmesurades.*¹⁶ La imatge del call targarí que ens podem representar a partir d'aquest testimoni esfereïdor s'adiu al concepte més habitual de call: una agrupació de cases, habitades per jueus, separada (de fet es pot tancar amb portes) de les cases dels cristians.

Ara bé, uns altres documents, relacionats també amb les provisions dictades pel rei arran de l'assalt al call targarí, matisen aquesta primera impressió. En un, de mitjans de 1351, es dona a entendre que la separació entre cristians i jueus no era tan completa, ja que en ell el rei mana als paers de Tàrrega que abonin a en Vidal Avinpelx l'import d'un *alberg seu que posseïa al call d'aquesta vila*, i que per ordre d'aquells va ser derruït *per fer una via pública o carrer a fi que entre els domicilis dels cristians i dels jueus que en certa manera estaven barrejats hi hagués alguna separació o divisió.*¹⁷ I en un altre de 1350, anterior per tant a aquest, queda clar que el rei autoritza la construcció del call a fi que *els jueus d'aquesta vila que ara hi són o en un altre temps hi hagin estat [...] puguin viure-hi separadament.*¹⁸ La mesura d'enderrocar certes cases que ja hi havia al call (entre les quals, la d'en Vidal Avinpelx i la d'en Cresques Gracià), comentada prèviament, reforça la idea que abans de 1348 aquesta separació no es complia gaire a l'ungla, i també planteja la qüestió de si el permís reial, a la pràctica, no va tenir més a veure amb la reconstrucció del call que ja hi havia a la vila que amb la construcció d'un altre de nova planta. Gràcies tam-

⁹ ACA, reg. 41, fol. 8v, citat per RÉGNÉ [1978], núm. 714.

¹⁰ AHCC, FN, Cervera, 53, Antoni Bonet, *Manual* (1492-1493), fol. 39v, citat per LLOBET (1991), pàg. 363.

¹¹ ACA, reg. 668, fol. 18r, publicat per LÓPEZ (1959), pàg. 122-124 i 352-353.

¹² ACA, reg. 668, fol. 188v-189r, citat per LÓPEZ (1959), pàg. 122.

¹³ AHCT, Llibre de Consells (1361-1367), fol. 51v.

¹⁴ AHCT, Llibre de bans (1341-1344), fol. 84r.

¹⁵ AHCT, Llibre de bans (1356-1357), fol. 13r.

¹⁶ ACA, reg. 658, fol. 52r-v, publicat per LÓPEZ [1959], pàg. 336-338.

¹⁷ Veg. nota 11.

¹⁸ ACA, reg. 890, fol. 175r, publicat per LÓPEZ [1959], pàg. 345-346.

bé a aquest document de 1350 sabem que la (re)construcció del call incloïa *muralles i torres* al seu voltant, i que l'indret escollit per dur-la a terme no quedava gaire lluny del lloc anomenat "la font".¹⁹

I.2. Segona meitat del segle XIV

El tràngol de l'avalot va suposar una inflexió quant a la quantitat i qualitat de la presència d'habitants jueus a la vila: uns, perquè van ser assassinats, d'altres, perquè van fugir i es van establir en indrets que els van semblar més segurs, gairebé tots es van empobrir i el nombre global de jueus i jueves, malgrat els esforços per arranjar el call, va minvar. Per això el rei va imposar a les autoritats de Tàrrrega que maldessin perquè en un termini d'un parell d'anys, el 1352, ja hi hagués al call de la vila un mínim de quaranta caps de família.

De poc després, de finals de 1356, hem pogut reunir un enfilall de bans municipals que tenen en comú que els jueus que van protagonitzar actes incívics ho van fer a prop de les seves cases: en Duran va abocar el contingut d'uns coves al mig del carrer *davant casa sua*,²⁰ en Jacobí, pergaminer d'ofici, va organitzar timbes clandestines de cartes *en casa sua*,²¹ en Bonjuà Saporta no va fer cas dels avisos amb què se l'intimava a enretirar els munts de terra que dificultaven el pas dels qui *avenen a la font* pel carrer d'*Arnau Farrer*, i que entenem que deurien estar al davant d'una propietat seva.²² L'any següent, el 1357, sabem que es va multar en Mossé Naçan i n'Abram Samuel Vidal per no haver agranat

els seus *enfronts*, és a dir, la part del carrer que hi havia davant de les seves cases,²³ i a en Jacobí li queia un altre ban per haver denunciat falsament que la muller d'un tal Guillemó se li pixava cada matí *enmitx de la portalada de casa sua*.²⁴

El 1362 apareix per primera vegada en documents comunals una referència al barri jueu de la vila amb els termes: *lo cal dels juheus de la damunt dita vila* [Tàrrrega] i *lo caylls dels juheus de la vila de Tarrega*.²⁵ En una altra acta del consell de la vila, de 1377, es fa ressò de l'assassinat d'unes jueves, na Rosa i la filla de n'Abram Belliveyna, trobades degollades a *l'alberch de na dita Rosa*.²⁶ I entre els darrers bans del s. XIV llegim que el 1388 es va multar la muller d'en Jafià per haver rentat bolquers a *la fontanela que es endere lo portal de n'Arnau Farrer*,²⁷ i que el 1398 es va multar en Jafudà per haver llençat *aygues leyes en la carera publica*, per raons òbvies no gaire lluny d'on tenia la seva residència.²⁸

La major part d'aquestes notícies ens parlen de jueus i jueves propietaris de cases o, com a mínim, llogaters. N'hi havia d'haver molts més si tenim present la llarga nòmina dels membres que el 1375 conformaven l'aljama targarina.²⁹ Gairebé totes aquestes referències pequen de vagues o, com les del call, de massa genèriques. Només en dues ocasions s'esmenta el nom d'un carrer, el d'*Arnau Farrer*, i ja sigui per la doble referència que es fa de la font, ja sigui perquè es parla també del portal, deduïm que s'al·ludeix a la part més baixa del carrer, la que quedava a prop de la

¹⁹ No deixa de ser curiós que després dels avalots de 1348, entre els motius dels quals hi havia la insidia segons la qual els jueus havien provocat l'epidèmia de pesta bo i emmetzinant els pous d'aigua de viles i ciutats, ara es decideixi construir el call precisament prop d'una font. Personalment m'inclino a creure que la zona on es va erigir el call posterior a 1348 no devia distar gaire o gens de la que havia ocupat el call durant la primera meitat del s. XIV, ja que no em sembla raonable que després de les pèrdues de vides humanes i del daltabaix econòmic que suposaren els atacs, s'obligués encara als jueus supervivents a abandonar les seves cases per a instal·lar-se en un altre lloc de la vila, ni tampoc veig del tot plausible que, enmig de la misèria provocada per la pesta i a la qual s'hi afegí l'elevat import [de 36.000 sous barcelonins] amb què s'absolia la vila de Tàrrrega de la seva responsabilitat criminal en l'avalot del call i que aquesta havia de satisfer a la Corona entre 1350 i 1353, estiguessin les arques municipals tan ufanoses com per a dur a terme una política d'expropiació d'aquesta envergadura (precisament en els documents relatius a les dues cases de jueus que el govern municipal havia fet enderrocar, ja citats, queda ben clar que aquest encara no havia satisfet als seus antics propietaris les indemnitzacions estipulades!). Probablement les obres que es van endegar al call targarí van consistir, a grans trets, en delimitar millor l'indret, bo i separant les cases de cristians i jueus, i millorar la seva defensa, enlairant els murs i parets que ja hi havia al llarg del seu perímetre. Que les obres defensives no van ser exhaustives es pot deduir de l'ànsia que l'aljama targarina va passar quan, al davant dels nous brots de pesta de 1362, va témer que no es reproduïssin els aldarulls de 1348, veg. ACA, reg. 708, fol. 155, publicat per LÓPEZ [1956], pàg. 426-427.

²⁰ AHCT, Llibre de bans (1356-1357), fol. 5r.

²¹ AHCT, Llibre de bans (1356-1357), fol. 7r.

²² AHCT, Llibre de bans (1356-1357), fol. 11r i 17v.

²³ AHCT, Llibre de bans (1356-1357), fol. 19v.

²⁴ AHCT, Llibre de bans (1356-1357), fol. 25r.

²⁵ AHCT, Llibre de Consells (1361-1367), fol. 7v.

²⁶ AHCT, Llibre de Consells (1376-1378), fol. 49v, citat per SEGARRA [1984], pàg. 216-217.

²⁷ AHCT, Llibre de bans (1388), fol. 3v.

²⁸ AHCT, Llibre de bans (1398), fol. 87v.

²⁹ AHCC, FN, Ramon Rama, *Manual* (1373-1382), fol. 17ss, citat per LLOBET [1984], pàg. 11.

portalada del mur.

I.3. Segle XV: diverses notícies relacionades amb el carrer d'Arnau Farrer

A partir del segon terç del s. XV les notícies són més abundants i saboroses. Les referències a jueus contingudes en els llibres de bans ens recorden que l'abril de 1434 les gallines de n'lçac Abnaxec, sedassaire d'ofici, espicassaven el sòl del terrat i entraven a casa del seu veí, en Lois Puig.³⁰ L'any següent els dos estaven immersos en un plet, a la sentència del qual hi consta el carrer on tenien les seves cases: el carrer d'Arnau Farrer.³¹ A la sentència també hi figura que en Lois Puig havia llogada la casa a un tal Samuel Leví, i que la resta de veïns de n'lçac Abnaxec eren Antoni Steve, a un costat, i en Joan Carnicer, al darrere. Podem deduir quins eren els veïns que tenien a l'altra banda de carrer perquè dos mesos després de l'incident amb les gallines, en Lois Puig es queixa de nou, però en aquesta ocasió del *jueu sabater que li spuçava los draps del lit devant casa sua*;³² i el 1435 es multa n'lçac Abnaxec perquè les *aygues suces* que havien estat llençades *de la sua finestra enmig de la carrera* havien anat a parar *enmig del portal de Gabriel Gibert, que no poden entrar en casa*.³³

Aquí no s'acaben les notícies relacionades amb el carrer d'Arnau Farrer: gràcies a una altra sentència de 1435 sabem que en Salamó Abenafia hi tenia la seva casa a la vora d'un corral de Joan Cirerols.³⁴ L'any 1461 el portal del mur d'aquest carrer apareix batejat com *el portal dels jueus*.³⁵ L'any 1480 en Simeó de Sivillia denuncia en Bonjuà, calceter, *que es al davant de la sua porta*, per haver llençat *ayguaces* per la finestra.³⁶ Si al davant del calceter hi havia la casa d'un cristià, gràcies a un ban de 1485 creiem que la del metge Daví Abenaçaia també li quedava a la

vora, ja que, segons s'indica al ban, la muller de Bonjuà va llençar *ayguaça debes quasa de mestre Daví*.³⁷ Si aquesta casa de mestre Daví fos la del carrer d'Arnau Farrer de la qual el 1501 encara es conservava viva la memòria del seu antic propietari jueu,³⁸ llavors també les cases d'en Bonjuà i Simeó de Sivillia estarien al carrer d'Arnau Farrer.

I.4. Segle XV: diverses notícies relacionades amb la plaça Major

El 1442 el consell de la vila prohibeix que en Jacob Deulosal i els seus fills tinguin l'obrador (on tractaven amb gipons i amb pells o teles per a folrar vestits) a la plaça del Blat (o plaça Major) *ni en vista de aquella*, i disposa que l'emplacin *en aquell carrer o loch hon la pella se acostuma de tenir*.³⁹ En una altra acta, deu anys més tard, el consell targarí ordena que la taverna que en Jacob Deulosal tenia llavors a la plaça del Blat (potser al mateix indret on havia tingut l'obrador) *sie tanquada e del tot levada* i que d'aquell moment en endavant *negun juheu no gos tenir sa taverna en la dita plaça sino en ses cases, si tenir-ne volran, ho habitacions*.⁴⁰ D'aquell mateix any, el 1452, sabem que els gossos d'aquest acabalat jueu pujaven a la teulada del seu veí i li trencaven les teules: era la casa d'un tal Armengou, procurador de Joan Cortit.⁴¹ I no s'acaben aquí les referències a la casa d'en Jacob Deulosal, sinó que n'hem trobat unes quantes més en diversos bans: dues, una de 1460⁴² i l'altra de 1488,⁴³ per haver abocat *aygues sutzes ab cendrada* per la finestra; dues més, el desembre de 1485,⁴⁴ primer per haver llençat *aygues a la part de les voltes* i, una setmana després, per haver abocat una *privada de pixats e quagalons tant grossos com lo bras* que la seva muller, na Purries, es va afanyar a escombrar *quarera aval fins a les voltes*; el darrer ban, de 1489,⁴⁵ li va ser intimat per no haver fet *bella sa encontrada*. No sabem si tots aquests bans

³⁰ AHCT, Llibre de bans (1434-1435), fol. 6v.

³¹ AHCT, Plec de sentències (1433-1477), dins del *Llibre del bací dels pobres vergonyants* (1378), fol. 18r-v. La sentència següent implica a la major part d'aquests personatges: veg. ídem, fol. 18v-19r.

³² AHCT, Llibre de bans (1434-1435), fol. 21r.

³³ AHCT, Llibre de bans (1434-1435), fol. 57v.

³⁴ AHCT, Plec de sentències (1433-1477), dins del *Llibre del bací dels pobres vergonyants* (1378), fol. 19r.

³⁵ AHCT, Llibre de diversos comptes municipals (1459-1470), fol. 38r, citat per PLANES [1987], pàg. 1. La presència d'un abeurador adossat al portal em fa pensar que es tractaria del portal del mur del carrer d'Arnau Farrer, on sabem que hi havia una *fontanela*, veg. nota 27 i AHCT, Llibre de bans (1452), fol. 88r.

³⁶ AHCT, Llibre de bans (1480-1481), fol. 3v.

³⁷ AHCT, Llibre de bans (1480-1481), fol. 29v.

³⁸ Veg. dins de l'apartat documental de la segona part els núm. 65, 66, 67 i 69.

³⁹ AHCT, Llibre de Consells (1442-1446), fol. 23v-24r. En efecte, a la vila medieval de Tàrrrega hi havia el carrer de la *pellera*.

⁴⁰ AHCT, Llibre de Consells (1451-1454), fol. 55r, citat per SEGARRA [1984], pàg. 279.

⁴¹ AHCT, Llibre de bans (1452), fol. 84v.

⁴² AHCT, Llibre de bans (1459-1460), fol. 84r.

⁴³ AHCT, Llibre de bans (1487-1488), fol. 3v.

⁴⁴ AHCT, Llibre de bans (1485), fol. 30r i 31r.

⁴⁵ AHCT, Llibre de bans (1489-1490), fol. 7v.

estan referits a la mateixa casa (aquest jueu en posseïa més d'una), a excepció dels de 1485 per la menció de les "voltes". Finalment, a través d'una sentència de 1479, sabem que en Jacob Deulosal i na Guarrona tenien els seus corrals a tocar l'un de l'altre, encara que el mal estat del document no ens deixa llegir el nom del carrer on estaven situats.⁴⁶

Una resolució del consell municipal de 1468 es fa ressò del fet que els *juheus stigaen entre los cristians mes que mes en la plaça*, i per això disposa que *negun juheu no stigue continuament en la plaça ab sa muler ni familia, pero que pusquen tenir lurs botigues en las plaças*.⁴⁷ Deu anys més tard, els consellers es refereixen a aquesta prohibició (*que negun juheu no gos tenir casa propria en la plaça que'n facen continua residencia*) com a *us, costuma, praticha e ordinacio antigua* i així obligar la família d'en Bellsom a deixar la seva residència de la plaça per anar a habitar en lo loch hon los juheus de la dita vila acostumen de star, ço en lo lur cal (i poc més endavant: *en lo loch, carrer e cal hon los altres juheus acostumen de star e habitar*).⁴⁸ Tal com s'acordà el 1468, la prohibició no afectava les botigues que tant en Bellsom com altres *juheus* tenien a la plaça.⁴⁹

1.5. Segle XV: diverses notícies relacionades amb el call i notícies soltes

Quant al call, pròpiament dit, hem trobat poca cosa: l'any 1434 les mullers d'en Jacobí i Salom, juntament amb l'amiga d'en Çarabassa, abocaven una *caçolada a la botera del call*.⁵⁰ Probablement es tracti del mateix Salom que l'any 1459 denunciava que el nét d'en Jacob Deulosal i un tal Joan Bergot li havien pujat a la teulada per a recuperar la pilota que se'ls hi havia quedat penjada.⁵¹ A la sentència d'un plet veïnal de 1484, que va enfrontar en Jucef

de Besés, àlies Nin, d'una banda, i en Daví de Cabestany, d'una altra, per les molèsties que l'aigua d'un pou de l'escola del primer ocasionava a la casa del segon, no és possible de llegir-hi el carrer on estaven ubicades aquestes propietats.⁵² Ara bé, gràcies al document notarial de venda de la casa d'en Daví de Cabestany, del 1492, sabem que era el carrer dels Jueus.⁵³

Finalment ens queden unes quantes referències soltes, que no sabria adscriure a cap indret concret de la vila: l'any 1434 n'Astruc Abenafia havia amuntegat fem *davant casa sua* i també a *l'ancontrada de casa d'en Bendi*, probablement un veí seu.⁵⁴ El 1444 en Baruc no havia escombrat el tros de carrer que hi havia davant del seu obrador.⁵⁵ El 1485 s'abocaven de les finestres de mestre Abram i d'en Cresques Bellsom *ayguaces e altres brutedats i aygues*, respectivament.⁵⁶ El gener de 1488 n'Abram Baruc va ser enxampat llençant *aygues en la quarera*, i el març ho fou el seu fill. Finalment el 1489 el Nin, en Bonjuà de Benasaxa i n'Isac Baruc foren multats perquè no havien *feta bella sa encontrada*.⁵⁷

1.6. Segle XV: conclusions

El carrer més citat al llarg d'aquest recorregut pel s. XV és el d'Arnau Farrer, el portal del qual apareix fins i tot caracteritzat en una ocasió com *el portal dels jueus*. També ens hem trobat amb cases i botigues de jueus a la plaça del Blat (o plaça Major) i al carrer Major. Ara bé, si el fet que cristians i jueus compartissin un mateix espai va acabar essent mal vist a la zona neuràlgica de la vila, en un indret més discret, al carrer d'Arnau Farrer, aquesta distribució heterogènia de l'espai vital va ser quelcom habitual al llarg de tot el segle.

Succeïa de manera semblant en els altres es-

⁴⁶ AHCT, Plec de sentències (1433-1477), dins del *Llibre del bací dels pobres vergonyants* (1378), fol. 46r.

⁴⁷ AHCT, Llibre de Consells (1463-1470), fol. 164r, citat per SEGARRA [1984], pàg. 279. Unes botigues que a partir de 1472 hauran de romandre tancades durant les festes cristianes, veg. AHCT, Llibre de Consells (1470-1475), fol. 65v, citat per SEGARRA [1984], pàg. 279-280. Encara que el 1484 hom veurà com en Bonnín descarregava *sargies e altres mercaderies* a la botiga que tenia al carrer Major, en plena diada de Tots Sants, i no se li imposarà cap multa, veg. AHCT, Llibre de bans (1484), fol. 28v.

⁴⁸ AHCT, Llibre de Consells (1476-1481), fol. 57r, citat per SEGARRA [1984], pàg. 361.

⁴⁹ El 1492 en Jacob Deulosal venia una taula fixa de fusta que estava situada dintre del mur de Bellpuig, tocant a la plaça, veg. AHCC, FN, Tàrraga, 2, Cristòfol Vidal, *Manual* (1491-1492), fol. 70, citat per LLOBET [1991], pàg. 362, i Salamó Cresques i Bonadona venien una casa situada entre la cort del veguer i la casa de Joan Guarro, veg. ídem, pàg. 359, encara que a la vista de l'esmentada resolució del consell dubto que la tinguessin com a residència.

⁵⁰ AHCT, Llibre de bans (1434-1435), fol. 10v.

⁵¹ AHCT, Llibre de bans (1459-1460), fol. 48r.

⁵² AHCT, Plec de sentències (1433-1477), dins del *Llibre del bací dels pobres vergonyants* (1378), fol. 59r-v.

⁵³ AHCC, FN, Tàrraga, Cristòfol Vidal, *Manual* (1491-1492), fol. 57, citat per LLOBET [1991], pàg. 359.

⁵⁴ AHCT, Llibre de bans (1434-1435), fol. 38v.

⁵⁵ AHCT, Llibre de bans (1444), fol. 4r.

⁵⁶ AHCT, Llibre de bans (1487-1488), fol. 3v i 15v.

⁵⁷ Encara que a n'Isac Baruc sembla que se li va perdonar la multa perquè *portave dol*, veg. AHCT, Llibre de bans (1489-1490), fol. 7v.

país on residia la resta de l'aljama de Tàrrega? Els escassos documents notariais que s'han conservat de les vendes que els jueus van realitzar a corre cuita abans de l'agost de 1492, contenen dades valuoses sobre algunes de les cases que hi havia al carrer dels Jueus:⁵⁸ totes elles pertanyien a jueus i els seus veïns també eren jueus (tret d'alguns cristians que, arran de la publicació del decret d'expulsió, s'havien apressat a adquirir-ne a bon preu). Gairebé totes donaven pel darrera al carrer d'Arnau Farrer, però ni una sola tenia com a veí a cap dels propietaris de cases apareguts fins ara, per això ens inclinem a considerar una banda del carrer d'Arnau Farrer, la que comprenia els darreres de les cases del carrer dels Jueus, de població majorment jueva, i l'altra banda de carrer, amb cases habitades per jueus i cristians.

Si hem d'assenyalar l'indret la natura del qual seria la del lloc on els jueus de la vila *acostumen de star e habitar*, és a dir, el call pròpiament parlant, aquest indret tindria a veure d'alguna manera amb les cases habitades gairebé exclusivament per famílies jueves del carrer dels Jueus.

II. Noves perspectives de delimitació del call de Tàrrega: els llibres d'estimes del segle XVI. Mapa i documentals

Fins aquí, però, les notícies són excessivament gasives perquè ens puguem fer una idea de com era realment l'espai físic ocupat pel call i els seus voltants. Podem agrupar algunes cases, però les sèries que en surten són sempre curtes i inarticulades entre elles. I les conclusions, arriscades. Semblaria que amb els documents de les darrerries de juliol de 1492 s'haurien d'haver acabat les referències a l'aljama targarina, i així és quant a aquells documents generats pel tràfec diari. Però a la vila de Tàrrega, buida de jueus i jueves, uns quants carrers van continuar preservant en els seus noms el record dels jueus que hi havien viscut.

En efecte, entre els llibres d'estimes conservats a l'AHCT n'hi ha uns quants que foren escrits en unes dates molt properes a la de l'expulsió, entre 1501 i 1506, i tant l'escrivà com els propietaris encara van fer ús de topònims amb referents jueus a l'hora de situar els immobles que eren objecte d'estima. Gràcies a aquests llibres no només hem pogut recuperar un bon nombre de noms de carrers jueus que no ens havien aparegut en els documents dels s. XIV i XV que hem vist més amunt, sinó que, donada la proximitat de la

data de la seva redacció amb la de l'expulsió (entre nou i quinze anys després), és ben raonable hipotitzar que la major part dels immobles recollits en les estimes devien coincidir encara amb els que havien estat habitats pels jueus o, com a mínim, havien configurat el que de segur havia estat el seu paisatge quotidià.

D'aquí que, si seguim fidelment la seva descripció i col·loquem les cases, els patis i els corrals en funció de les indicacions registrades en cada estima, com si d'un trencaclosques es tractés, al més probable és que es pugui refer l'estructura d'aquests carrers: on hi havia cases i amb què limitaven, on hi havia corrals, horts o estables, on estava ubicada la sinagoga, el famós forn dels jueus, el molí d'oli, etc. I és que en aquest cas les sèries resultants d'agrupar els immobles són molt més completes que les que es podien inferir dels documents dels segles estudiats, i ens permeten omplir bona part d'aquests carrers, és a dir, ens acosten al més a prop possible del que seria un intent de reconstrucció del barri jueu de Tàrrega.

Els llibres d'estimes conservats a l'AHCT que han estat objecte de la nostra atenció i estudi, agrupen les valoracions de les propietats urbanes en funció dels quarters de la vila de Tàrrega, bo i assignant cada propietari al districte on consta que hi tenia els seus béns immobles o la major part d'aquells. Així, doncs, les estimes targarines les trobem classificades de la següent manera.

- del quarter (*corter*) de Sant Antoni (1501-1514) [SA];
- del quarter de Santa Maria (1501-1523) [SM];
- del quarter de Falcó (1501-1523) [F];
- del quarter de Santes Creus (1501-1506) [SC];
- una dedicada a *persones estranyes o forasters* (1506) [PE].

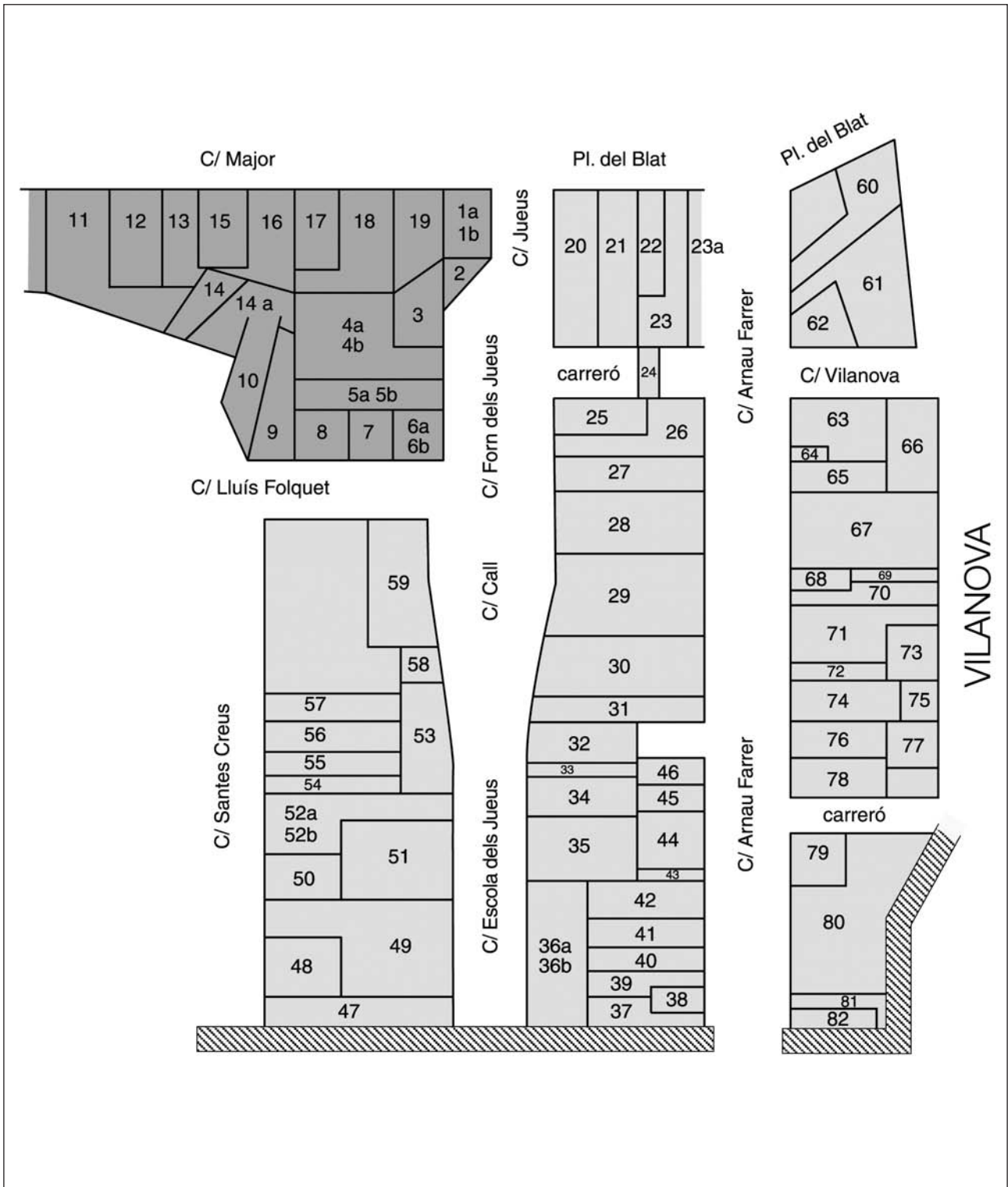
Del resultat de combinar pacientment les informacions contingudes en aquests llibres en surt la representació de la zona de la vila medieval de Tàrrega amb presència jueva que presentem a continuació. A l'hora d'interpretar el mapa s'ha de tenir en compte que cada número remet a un fragment d'estima concret on consta: (1) la identitat del propietari; (2) la data en què va ser realitzada l'estima; (3) el llibre i foli on va ser registrada; (4) i després, la transcripció, on figura:

⁵⁸ Veg. LLOBET [1991], pàg. 358-368.

(4.1) el tipus d'immoble de què es tracta, (4.2) la seva situació dins l'entramat urbà de la vila (amb indicació de carrer i de finques limítrofs), (4.3) la seva relació amb l'aljama jueva (en negreta) i (4.4) l'estimació del seu valor en lliures. Quan he trobat diferents es-

times d'una mateixa propietat les he elencades de manera cronològica.

A l'hora de transcriure m'he mantingut el més fidel possible a l'original. M'he limitat a desenvolupar les abreviatures i a desaglutinar certs mots, a apostrofar els contactes vocàlics, a emprar la majúscula en els noms pro-

1a. AHCT, Estima de Bernat Marceyachs (30 d'agost de 1501), SA, fol. 158r: *Primo dix que ha hun alberch de cel en abis en la dita vila e en lo **carer dels Juheus**, afronte ab dit carer e ab lo carer Major e d'altra part ab l'alberch d'en Ffranci Simerols e d'altra part ab l'alberch d'en Bernat Ratera. [...] Stimat: CXX lliures. Dix es ara de sa muller Ysabel. Es d'en Franzech Agramunt, calseter, mudat en sa stima.*

1b. AHCT, Estima de Francesch Agramunt (sense data), SA, fol. 187v: *Primo dix que ha hun alberch de cell en abis en la dita vila en lo **carrer dels Juheus**, afronte ab dit carrer e ab lo carrer Major, e ab cassa d'en Figerola, argenter, ere d'en Simerols, e d'altra part ab l'alberch de mossen Simon Ratera. [...] Stimat: CXX lliures.*

2. AHCT, Estima de Bernat Ratera, botiguer (8 d'abril de 1502), SC, fol. 63r: *Primo dix que ha hun alberch de cel en abis en la dita vila e en lo **carer apellat dels Juheus**, afronte d'una part ab l'alberch d'en Bernat Marceyachs, e d'altra part ab l'alberch de Joan Munfar [...] Stimat: LXXXX lliures.*

3. AHCT, Estima de Joan Munfar, botiguer (6 d'abril de 1502), SC, fol. 50r: *Primo dix que ha hun alberch en la dita vila e en lo **carer nomenat del Forn dels juheus**, afronte d'una part ab l'alberch d'en Bernat Ratera, e d'altra part ab la **cassa del forn**, e de part detras ab l'alberch d'en Francesch Cirerols. [...] Stimat: C lliures.*

4a. AHCT, Estima de Joan Ponces, apotecari (13 de maig de 1501), SM, fol. 117v: *Item dix que ha hun **forn de coure pa ab son casal e cassa, apellat lo forn dels juheus**, ab hun **coral detras**, situat en lo **carer dels Juheus**, afronte ab l'alberch d'en Joan Munfar, e de part d'altra ab l'alberch d'en Pere Ramon Badia, e de part detras ab lo coral de mestre Lor e ab hun coral d'en Cristofol Vidal. [...] Stimat: C lliures.*

4b. AHCT, Estima de Luys Alrens, forner (18 de maig de 1506), SA, fol. 182r: *Item dix que ha hun **forn de coure pa apellat lo forn dels juheus**, afronte ab lo **carer dels Juheus**, e d'altra part ab la casa d'en Pere Mercer, e d'altra part ab la cassa d'en Joan Munfar, e de part detras ab lo coral d'en Cristofol Vidal. Hun **coralet sta detras la casa de dit forn** [...]. Stimat: C lliures.*

5a. AHCT, Estima de Pere Ramon Badia, paire (6 d'abril de 1502), SC, fol. 46r: *Primo dix que ha hun alberch de cel en abis en la dita vila e en lo **carer nomenat lo Forn dels juheus**, afronte de una part ab la **cassa del forn**, e d'altra part ab l'alberch dels hereus*

d'en Casanoves, e de part detras ab lo stable d'en Bernabe Palau e ab una cassa de mossen Miet e d'en Giner. [...] Stimat: L lliures.

5b. AHCT, Estima de madona Catherina, vídua de Pere Mercer (1506?), SC, fol. 204r: *Primo dix que ha hun alberch de cel en abis en dita vila en lo **carrer nomenat lo' Forn dels jueus**, afronte d'una part ab la casa del forn, e d'altra part ab l'alberch dels hereus d'en Casanoves, e de part detras ab lo stable d'en Bernabe Palau e ab una casa d'en Pere Miet. [...] Stimat: L lliures.*

¹ Repeteix: lo.

6a. AHCT, Estima dels hereus de Vicent Casanoves, pagès (6 d'abril de 1502), SC, fol. 56r: *Primo dix que han dits pubills hun alberch de cel en abis en la dita vila e en lo **carer nomenat dels Juheus**, afronte d'una part ab la cassa d'en Pere Ramon Badia, e d'altra costat ab lo **carer qui va del dit carer dels Juheus a la carneria**, e de part detras ab la cassa de n'Anthoni Giner. [...] Stimat: XXX lliures.*

6b. AHCT, Estima de Pere Clariana (1506?), SC, fol. 191r: *Primo ha huna casa ere d'en Casanoves en lo **carer del Forn dels Juheus**, afronte ab la casa de madona Mercera, e ab lo carer va a la carneria, de part detras ab la casa de l'ortola. [Sense indicació de quantitat].*

7. AHCT, Estima d'Antoni Giner, pagès (13 d'abril de 1502), SC, fol. 82r: *Primo dix que ha hun alberch de cel en abis en dita vila e en lo **carer que pase del carer dels Juheus e va al carer de micer Luys**, afronte ab la casa dels hereus d'en Vicent Casanoves, e d'altre costat ab la cassa de mossen Miet, e de part detras ab la cassa d'en Badia. [...] Stimat: XX lliures.*

8. AHCT, Estima de Pere Miet, pagès (18 de maig de 1506), SC, fol. 149r: *Primo dix que ha hun alberch de cel en abis en la dita vila dita de Tarega e en lo **carer ve del carer dels Juheus a la carneria**, afronte ab la cassa de n'Anthoni Giner, e d'altra part ab lo stable o casa d'en Bernabe Palau. [...] Stimat: XXX lliures.*

9. AHCT, Estima de Bernabé Palau, notari (20 d'abril de 1502), SC, fol. 124r: *Item dix que ha hun alberch o stablia en dita vila e en lo carer apellat de micer Luys Folquet, ço es que **pase del carer del Forn dels juheus al carer de Sentes Creus**, afronte de costat ab lo coral d'en Cristofol Vidal, de cap ab hun **coral del dit forn**, d'altre costat ab les casses d'en Badia e de mossen Bernat Miet, prevere. [...] Stimat: XV lliures.*

10. AHCT, Estima de Joan Ponces, apotecari (13 de maig de 1501), SM, fol. 121v: *Item ha una casa o pati de casa en la dita vila en lo carer pase del carer dels Juheus a la plaça d'en Cavallera, afronte d'una part ab lo stable d'en Bernabe Palau, notari, e de l'altra part ab l'ort d'en Joan Malet. Stimat: X lliures.*

Segurament s'hagi de situar a la vora d'aquesta propietat de Joan Ponces la que apareix en l'estima del noble Perellós: AHCT, Estima de Ramon Perellós (2 d'abril de 1501), F, fol. 132v: *Item dix que li fa en Joan Ponces e lo dit mestre Lor¹ quatre sous de cens ab tota senyoria per hun coral ara ne han fet dos situats en dita vila, partida detras lo forn dels juheus, afronte ab dit mestre Lor, e ab la **cassa del forn**, e ab lo coral del dit Cristofol Vidal. Stimat. [Sense indicació de quantitat].*

¹ Veg. també núm. 14.

11. AHCT, Estima de Joan Malet, notari (20 d'agost de 1501), SA, fol. 61r: *Primo dix que ha hun alberch de cel en abis en la dita vila e en lo carer Maior, afronte d'una part ab l'alberch dels hereus d'en Ferrant de Muntros, e d'altre costat ab l'alberch de mestre Joan Dezlor, e de part detras ab lo carer que pase del carer dels Juheus a la carnereria. [...] lo coral afronte ab carer detras dita cassa [...]. Stimat: CC lliures.*

12. AHCT, Estima de Joan Dezlor, metge (20 d'agost de 1501), SA, fol. 70v: *Item dix que ha hun altre alberch continguu al desus dit en dit carer [Major], afronte ab lo desus dit alberch de si mateix, e d'altra part ab l'alberch d'en Joan Malet, e a part detras ab lo alberch de dit en Malet [...]. Stimat: CLXX lliures.*

13. AHCT, Estima de Joan Dezlor, metge (20 d'agost de 1501), SA, fol. 70r: *Primo dix que ha hun alberch de cel en abis e hun coral en dita vila e en lo carer Maior, afronte de una part ab l'alberch d'en Miquel Jorda, e d'altra part ab un altre alberch de si mateix, e a part detras ab lo coral d'en Joan Malet [...]. Stimat: CL lliures.*

14. AHCT, Estima de Joan Dezlor, metge (20 d'agost de 1501), SA, fol. 70r: *Item dix que ha hun altre coral a part detras dita cassa ere de Luyset Farrer, afronte ab lo coral desus dit de si mateix,¹ e d'altra part ab hun coral del forn nomenat dels juheus, e de altra part ço es, de dues parts, ab los corals de Cristofol Vidal, notari: XX lliures.*

Segurament s'hagi de relacionar amb aquest corral la informació continguda en l'estima del noble Perellós: AHCT, Estima de

Ramon Perellós (2 d'abril de 1501), F, fol. 132v [451]: *Item dix que li fa en Joan Ponces² e lo dit mestre Lor quatre sous de cens ab tota senyoria per hun coral ara ne han fet dos situats en dita vila, **partida detras lo forn dels juheus**, afronte ab dit mestre Lor, e ab la **cassa del forn**, e ab lo coral del dit Cristofol Vidal. Stimat. [Sense indicació de cap quantitat].*

¹ Es refereix al corral que trobem al paràgraf precedent, vegeu núm. 13.

² Veg. també núm. 10.

15. AHCT, Estima de Miquel Jordà (16 d'agost de 1501), SA, fol. 38r: *Primo dix que ha hun alberch de cel en abis en la dita vila e en lo carer Maior, afronte d'una part ab l'alberch d'en Cristofol Vidal, e d'altra part ab l'alberch de mestre Joan Dezlor [...] Stimat: CLXXX lliures.*

16. AHCT, Estima de Cristòfol Vidal, notari (14 d'agost de 1501), SA, fol. 21r: *Primo dix que ha una casa situada en la dita vila de Tarrega e en lo carer Maior, afronte d'hun costat ab la cassa d'en Pau Ster, notari, e de l'altre costat ab la casa d'en Miquel Jorda, e de part detras ab hun coral de mestre Joan Dezlor, lo qual solie esser del forn [...] e les arquades detras dita cassa fan al noble mossen Ramon de Perelos¹ [...]. Stimat: CLXX lliures.*

¹ Veg. núm. 10 i 14.

17. AHCT, Estima de Pau Ster, notari (30 d'agost de 1501), SA, fol. 153r: *Primo dix que te e posseheix en la dita vila e en lo carer Maior hun alberch de cel en abis, lo qual afronte d'una part ab l'alberch d'en Joan Maçana, e d'altra part ab l'alberch d'en Cristofol Vidal, notari, e per d'altra ab hort de Maçana [...]. Stimat: CLXXX lliures.*

18. AHCT, Estima de Joan Maçana, paraire (13 d'agost de 1501), SA, fol. 3r [433]: *Primo dix que ha hun alberch de cel en abis en la dita vila e en lo carer Maior, afronte d'una part ab l'alberch d'en Pau Ster, notari, e d'altra part ab l'alberch d'en Sierols, e de part detras ab lo forn dels juheus. [...] Stimat: CLXXX lliures.*

19. AHCT, Estima de Francesc Cirerols (27 d'agost de 1501), SA, fol. 128r: *Primo dix que ha un alberch en lo carer Maior de dita vila, lo qual afronte ab l'alberch de Joan Maçana, e d'altra part ab l'alberch de Bernat Marceyach [...]. Stimat: CLXXX lliures.*

20. AHCT, Estima de Pere Mercer, draper, (12 de maig de 1501), SM, fol. 113r: *Primo dix que ha hun alberch de cel en abis en la dita*

vila e en la plaça del Blat, afronte d'una part ab l'alberch d'en Joan Ponces, e d'altre costat ab lo **carer del Forn dels juheus**, e de part detras ab hun **carer pase del dit carer del Forn dels juheus al carer de n'Arnau Farrer**. [...] Solie esser d'en Pere Bramon. Stimat: CCC lliures.

21. AHCT, Estima de Joan Ponces, apotecari (13 de maig de 1501), SM, fol. 117r: *Primo dix que ha hun alberch de cel en abis en la dita vila e en la plaça del Blat, afronte ab l'alberch d'en Pere Mercer, e d'altra part ab hun alberch de micer Dionis Miquel, e de part detras ab lo carer pase del carer del Forn dels juheus al carer d'Arnau Farrer*. [...] Stimat: CCC lliures.

22. AHCT, Estima de Bernabé Palau (20 d'abril de 1502), SC, fol. 126r: *Item dix que ha una botiga e rebotiga ab dues taules en la dita vila e en la plaça del Blat, afronte d'hun costat ab la casa de l'honrat en Joan Ponces, specier, e de altre costat ab la cassa de l'honrat n'Anthoni Portela, mercader, e detras e de la cuberta en alt en la cassa de micer Dionis Miquel, juriste* [...]. Stimada: CL lliures.

23. AHCT, Estima de Dionís Miquel, jurista (15 de maig de 1501), SM, fol. 134r: *Primo dix que ha hun alberch en la dita vila e en la plaça del Blat, afronte d'una part ab l'alberch d'en Joan Ponces, e d'altra part ab l'alberch de n'Anthoni Portela,¹ e d'altra part, ço es detras, ab lo carer e unes voltes de dita cassa* [...] *es ver una botiga deius dit alberch afronte ab la dita plaça es d'en Bernabe Palau, notari*. Stimat: CXX lliures.

¹ El 25 de juny de 1492 Salamó Cresques i Bonadona venien la casa que tenien a la plaça Major, entre la cort del veguer i la casa de Joan Guarro, a un preu de 21 lliures, al mercader Antoni Portella. Possiblement es tracti d'aquest alberch de n'Anthoni Portela si és que la cort del veguer coincideix amb la casa del jurista Dionís Miquel, de la qual cosa no en tinc a hores d'ara plena certesa. D'altra banda és poc probable que en Salamó Cresques i Bonadona visquessin en aquesta casa, veg. nota 49.

23a. Possiblement es tracti de la casa que Salamó Cresques i Bonadona tenien en propietat a la plaça Major.

24. AHCT, Estima de Dionís Miquel, jurista (15 de maig de 1501), SM, fol. 134r: *Item dix que ha unes voltes contigues al damunt dit alberch afronten ab l'alberch d'en Francesc Querci o Queralt e ab l'alberch ere de Jacob Deulosal ara es d'en Joan Ponces* [...]. Stimat: XXX lliures.

25. AHCT, Estima de Joan Ponces, apotecari (13 de maig de 1501), SM, fol. 117v: *Item dix*

que ha hun alberch de cel en abis fou de Jacob Deulosal, juheu, situat en lo carer del Forn, afronte ab dues vies publiques, e de part detras de dues parts ab l'alberch d'en Francesc de Querci. [...] Stimat: XXXX lliures.

Possiblement sigui aquesta casa la que Joan Ponces comprà a Jacob Deulosal el 16 de juliol de 1492 a un preu de 7 lliures (veg. AHCC, FN, Tàrraga, 2, Cristòfol Vidal, *Manual*, 1491-1492, fol. 66, citat per Llobet [1991], pàg. 361). Al document notarial hi consta una localització molt semblant a la nostra: la casa estava situada al carrer dels Jueus i confrontava amb la casa de Francesc Queralt, de la vila d'Anglesola, i amb una altra del mateix Joan Ponces, amb la qual possiblement s'hagi unit i per això en aquesta estima la casa no confronta amb cap altra de Joan Ponces, o bé sigui la que l'apotecari té a la plaça del Blat (veg. núm. 21).

26. AHCT, Estima de Francí Queralt, àlies Querci d'Anglesola (sense data), PE, fol. 124r: *Primo ha una casa en la vila de Tarrega en lo carer dels Juheus, afronte ab la casa d'en Guim Rialp, e d'altra part ab una casa d'en Joan Ponces*. [...] Stimat: LX lliures.

Deu ser la casa que Nicim de Besés i Salamó de Besés, calceters, van vendre a Francesc Queralt el 16 de juliol de 1492 a un preu de 15 lliures (veg. AHCC, FN, Tàrraga, 2, Cristòfol Vidal, *Manual*, 1491-1492, fol. 65v, citat per Llobet [1991], pàg. 361). Al document notarial s'indica que estava situada al carrer dels Jueus i limitava amb la casa de Guim Rialp, paraire, amb la de Jacob Deulosal (la venda de la qual a Joan Ponces consta després, al fol. 66, veg. núm. 25, per la qual cosa en el moment de redactar aquest document encara pertanyia al dit jueu) i, pel darrera, amb el carrer de Bell-lloc. Pròpiament parlant el carrer hauria de ser el d'Arnau Farrer, tret que aquest fos conegut també amb aquest nom, cosa que no hem trobat en cap estima. Tradicionalment s'ha adjudicat aquest nom al carrer que des de la plaça de Sant Antoni baixava fins al convent que hi havia a l'altra banda del riu. Si mantenim la ubicació tradicional del carrer de Bell-lloc resulta que, a la pràctica, és del tot impossible concebre una casa que doni pel davant al carrer dels Jueus i pel darrera, al de Bell-lloc.

27. AHCT, Estima de Guim Rialp, paraire (7 d'abril de 1502), SC, fol. 57r: *Primo dix que ha un alberch de cel en abis en la dita vila e en lo carer nomenat lo Forn dels juheus, afronte d'una part ab hun alberch d'en Querci de Anglesola, e d'altra part ab l'alberch del benefici de Sent Vicent, e de part detras ab lo carer de n'Arnau Farrer*. [...] Stimat: XXXX lliures.

Deu ser la casa que Nicim de Besés, calce-ter, va vendre a Guim Rialp, paraire, el 9 de juliol de 1492, a un preu de 28 lliures (veg. AHCC, FN, Tàrraga, 2, Cristòfol Vidal, *Manual*, 1491-1492, fol. 59, citat per Llobet [1991], pàg. 360). Segons el document notarial la casa estava al carrer dels Jueus i limitava amb la de Salamó de Besés, amb la de Francesc Ferrer i pel darrera amb el carrer d'Arnau Farrer. Li pertanyia per donació realitzada per Jucef de Besés.

28. AHCT, Estima de Damià Marchó (1506?), SC, fol. 194r: *Primo ha hun alberch en la vila de Tarrega e en lo carer del Forn dels Juheus, afronte ab la casa d'en Bernabe Palau, notari, e ab la casa d'en Guim Rialp, e de part detras ab lo carer de n'Arnau Farrer. Stimat: LXXX lliures.*

29. AHCT, Estima de Bernabé Palau, notari (20 d'abril de 1502), SC, fol. 124r: *Primo dix que ha hun alberch en la dita vila e en lo carer del Forn dels juheus, afronte d'una part ab l'alberch de la capelania de Sent Vicent, e d'altra part ab l'alberch de Jaume Cescases, e de part detras ab lo carer apellat de n'Arnau Farrer. [...] Stimat: CXX lliures.*

30. AHCT, Estima de Jaume Sescases (sense data), SC, fol. 197r: *Primo ha hun alberch en la present vila de Tarrega e en lo carer del Forn dels juheus, afronte ab la casa d'en Bernabe Palau, notari, e d'altra part ab la casa de n'Anthoni Gerau, e d'altra part, ço es detras, ab lo carer de n'Arnau Farrer: LXXX lliures.*

Deu ser la casa de mestre Abram, que el 16 de juliol de 1492 (veg. núm. 31) ja pertanyia a Jaume Sescases.

31. AHCT, Estima d'Antoni Guerau, pagès (11 d'abril de 1502), SC, fol. 70r: *Primo dix que ha un alberch de cel en abis en la dita vila e en lo carer apellat dels Juheus, afronte ab l'alberch d'en Jaume Cescases, e d'altra part ab l'alberch d'en Casals, e de part detras ab lo carer de n'Arnau Farrer, e la meytat de dita cassa afronte ab dit carer de n'Arnau Farrer. [...] Stimat: XXX lliures.*

Deu ser la casa que Jacob Deulosal va vendre a Tomàs Prunera el 16 de juliol de 1492 a un preu de 6 lliures (veg. AHCC, FN, Tàrraga, 2, Cristòfol Vidal, *Manual*, 1491-1492, fol. 66v, citat per Llobet [1991], pàg. 361). Segons el document notarial la casa estava situada al carrer dels Jueus i limitava amb la casa de Jaume Sescases (de la qual es diu que anteriorment havia estat del mestre Abram), amb la de Jaume Balagueró i amb el carrer d'Arnau Farrer. Pertanyia a Jacob Deulosal en

tant que hereu universal d'Astruga, àvia seva. No hem trobat cap referència a Jaume Balagueró en els llibres d'estimes.

32. AHCT, Estima de Casals, gendre d'en Rabaça (1506?), SC, fol. 193r: *Primo ha una casa en lo carer de la Scola dels Juheus, afronte ab la casa de n'Anthoni Gerau, e de l'altre costat ab lo coral d'en Jaume Cescases, e de part detras ab la casa d'en Vicent Ginoves. Stimada: XXV lliures.*

Deu ser la casa que Astruch Bites i Bonafilla, esposa seva, van vendre a Mateu Balagueró el 13 de juliol de 1492 a un preu de 5 lliures i 13 sous (veg. AHCC, FN, Tàrraga, 2, Cristòfol Vidal, *Manual*, 1491-1492, fol. 63, citat per Llobet [1991], pàg. 360). En el document notarial s'indica que estava situada al carrer d'Arnau Farrer i limitava amb la casa de Jacob Deulosal, amb la de Vicent Ginovés i pel darrera amb el carrer dels Jueus. Li pertanyia per una donació del seu fill Jucef Bonjac Maffa. No hem trobat cap referència a Mateu Balagueró en els llibres d'estimes.

33. AHCT, Estima de Jaume Sescases (sense data), SC, fol. 197r: *Item ha hun coral en lo carer dels Juheus, afronte ab la casa de na Panistrera, e d'altra part ab la casa d'en Casals, e de part detras ab la casa d'en Vicent Ginoves. Stimat: II lliures, X sous.*

Deu ser el corral que havia estat de mestre Abram i d'en Carabassa i que el 5 de juliol de 1492 ja pertanyia a Jaume Sescases (veg. núm. 34).

34. AHCT, Estima d'Elionor Panistrera, vídua (7 d'abril de 1502), SC, fol. 61r: *Primo dix que ha hun alberch en la dita vila e en lo carer nomenat lo Cayll, afronte de una part ab la cassa del studi ere sinagoga dels juheus, e d'altra part ab un coral d'en Jaume Cescases, e de part detras ab huna cassa d'en Vicent Guinoves. [...] Stimat: XXV lliures.*

Deu ser la casa que Daví de Cabestany i Senyoreta, esposa seva, van vendre a Jaume Domènech, prevere, el 5 de juliol de 1492 a un preu de 14 lliures (veg. AHCC, FN, Tàrraga, 2, Cristòfol Vidal, *Manual*, 1491-1492, fol. 57, citat per Llobet [1991], pàg. 359). Segons el document notarial estava situada al carrer dels Jueus i confrontava amb un corral de Jaume Sescases (que havia estat de mestre Abram i d'en Carabassa), amb la casa o hospital de l'aljama i, pel darrera, amb l'escola de l'aljama. Li pertanyia per haver-la comprada al mestre Daví [Abenaçaia].

35. Aquesta finca apareix esmentada de diverses maneres: (1) *domus hospicium aljama*

(veg. document AHCC citat al núm 34); (2) *cassa del estudi ere sinagoga dels juheus* (veg. núm. 34); (3) *scola* (veg. núm. 36a i 36b), i (4) *scoles* (núm. 43 i 44).

Potser correspongui, en part, a l'escola de Jucef de Besés, àlies Nin, l'aigua d'un pou de la qual va provocar el 1484 un plet veïnal entre Daví de Cabestany (veg. doc. núm 34) i Jucef de Besés (veg. nota 52).

36a. AHCT, Estima de Magdalena Febrera, vídua de Gaspar Febrer, notari (13 d'agost de 1501), SA, fol. 9r: *Item dix que ha hun ort dins la dita vila al **cayl**, afronte ab lo **carer del Cal**, e d'altra part ab la **scola**, e de altra part ab lo coredor del mur, e d'altra part ab la cassa de mossen Torres e altres cases. [...] Stimat: XX lliures. Es ara lo damunt dit ort del discret en Pau Ster, notarii, e aço per compra que ne ha feta del dit ort en poder del discret en Bernat Lorench, notari. Es mudat en sa stima del dit en Pau Ster.*

36b. AHCT, Estima de Pau Ster, notari (30 d'agost de 1501), fol. 154v: *Item dix que ha hun ort dins la dita vila al **cayl**, afronte ab lo **carer del Cal**, e de altra part ab la **scola**, e d'altra part ab lo coredor del mur, e d'altra part ab la cassa de mossen Tores e altres cases. [...] Stimat: XX lliures.*

37. AHCT, Estima de Joan Cabaces, pagès (17 d'abril de 1502), fol. 102r: *Primo dix que ha hun alberch de cel en abis en la dita vila e en lo carer apellat de n'Arnau Farrer, afronte d'hun costat ab lo mur, e d'altra part ab la cassa dels hereus d'en Çapedra, e de part detras ab l'ort o tirados de na Febrera [...]. Stimat: XXX lliures.*

38. AHCT, Estima de Francesc Sapedra (11 de maig de 1506), fol. 192v: *Item ha una casa en la vila de Tarrega e en lo carer anomenat d'Arnau Farrer, afronte ab la casa de Cabaces, e d'altra part ab la cassa d'en Prades. Stimat: VIII lliures.*

39. Casa d'en Prades, veg. núm 38, o d'en Regordosa, veg. núm. 40.

40. AHCT, Estima de Joan Ripoll, moliner (17 d'abril de 1502), SC, fol. 100r: *Primo dix que ha hun alberch de cel en abis en la dita vila e en lo carer apellat de n'Arnau Farrer, afronte d'una part ab l'alberch de mossen Torres, e ab una cassa d'en Regordosa, e a part detras ab l'ort de na Febrera [...]. Stimat: XXV lliures.*

41. AHCT, Estima de Jaume Torres, prevere (9 de juny de 1506), SC, fol. 176r: *Primo dix que ha hun alberch de cel en abis en la dita vila de Tarrega e en lo carer apellat de n'Ar-*

nau Farrer, afronte ab l'alberch de n'Andreu Torres, e d'altra part ab l'alberch d'en Joan Ripol, e de part detras ab los tirados de la vila [...]. Stimat: XXX lliures.

42. AHCT, Estima d'Andreu Torres, pagès (15 d'abril de 1502), SC, fol. 87r: *Primo dix que ha hun alberch de cel en abis en la dita vila e en lo carer apellat de n'Arnau Farrer, afronte d'una part ab l'alberch d'en Gayet, e d'altra part ab hun alberch de mossen Jaume Torres, prevere, e de part detras ab los tirados de na Febrera [...]. Stimat: XXXX lliures.*

43. AHCT, Estima de Gayeta, vídua de Bartomeu Gayet (15 d'abril de 1502), SC, fol. 94r: *Primo dix que ha hun alberch de cel en abis en la dita vila e en lo carer apellat de n'Arnau Farrer, afronte ab la cassa dels hereus d'en Bernat Sunyer, e de l'altra part ab la cassa de n'Andreu Torres, e de part detras ab **les scoles** [...]. Stimat: XV lliures.*

44. AHCT, Estima dels hereus d'en Bernat Sunyer (15 d'abril de 1502), SC, fol. 96r: *Primo dix que ha hun alberch de cel en abis en la dita villa e en lo carer apellat de n'Arnau Farrer, afronte ab la cassa d'en Vicent Ginoves, e d'altra part ab la cassa de na Gayeta, e de part detras ab **les scoles** [...]. Stimat: L lliures.*

45. AHCT, Estima de Vicent Ginovés (2 d'abril de 1502), SC, fol. 35r: *Primo dix que ha hun alberch en la dita vila e en lo carer de n'Arnau Farrer, afronte ab l'alberch d'en Bernat Sunyer quondam, e d'altre costat ab hun alberch de si matex, e de part detras ab lo alberch de na Panistrera [...]. Stimat: XV lliures.*

46. AHCT, Estima de Vicent Ginovés (2 d'abril de 1502), SC, fol. 35r: *Item dix que ha altre alberch en dita vila e en lo dit carrer de n'Arnau Farrer, afronte d'un costat ab lo dit alberch de si matex, e d'altre costat ab hun altre alberch d'en Casals, e de part detras ab hun coral d'en Jaume Cescases [...]. Stimat: XV lliures.*

47. AHCT, Estima de Jordi Garzela (4 de juny de 1506), SC, fol. 175r: *Primo dix que ha hun alberch en la dita vila de Tarrega en lo carer de Sentes Creus, afronte d'una part ab la casa de l'hereu d'en Pere Batle, e d'altra part ab lo coredor del mur, e de part detras ab lo **carer del Cayll** [...]. Stimat: XXX lliures.*

48. AHCT, Estima de Pere Pehó, pagès (18 d'abril de 1502), SC, fol. 111r: *Primo dix que ha una cassa en la dita vila e en lo carer de Sentes Creus fonch d'en Pere Batle quondam, afronte ab una cassa de mossen Jordi Garzela, prevere, e d'altra part ab una cassa de mossen Joan Palau, prevere, e de part detras ab mossen Palau [...]. Stimada:*

XXX lliures.

49. AHCT, Estima de Joan Palau, prevere (1 de juliol de 1506), SC, fol. 181r: *Primo dix que ha hun alberch de cel en abis en la dita vila e en lo carer de Sentes Creus, afronte d'una part ab la casa d'en Batle, e d'altra part ab una casa de si mateix, e a part detras es ort ab lo **carer del Cayll**. [...] la meytat d'ort afronte ab lo moli de l'oli e ab dit **carer del Cayl**, l'altra meytat d'ort [...] afronte ab la casa de Batle e ab l'ort de mossen Garzela. Stimat: C lliures.*

50. AHCT, Estima de Joan Palau, prevere (1 de juliol de 1506), SC, fol. 181r: *Item dix que ha hun alberch de cel en abis en lo dit carer [de Santes Creus], afronte ab lo desus dit alberch de si mateix, e d'altra part ab la cassa de Pere Nicholau, solie esser d'en Spigol, e de part detras ab lo moli de l'oli d'en Ponces. Stimat: XXX lliures.*

51. AHCT, Estima de Joan Ponces, apotecari (13 de maig de 1501), SM, fol. 118r: *Item dix que ha hun moli d'oli en la dita vila e en lo **call dels juheus** ab sa cassa, afronte ab dita **via publica de la Scola dels juheus** e de dues parts ab la cassa de mossen Joan Palau, prevere, e d'altra part ab hun pati de Lorenç Spigoll [...]: LX lliures.*

52a. AHCT, Estima de Llorens Spígol (26 de març de 1501), F, fol. 62v: *Item dix que ha hun pas de casa o coral en dita vila e en lo carer de la Font, afronte ab lo dit carer, e d'altra part ab l'alberch de mossen Joan Palau, e ab hun alberch a l'altra part d'en Prunyenosa del Taladel, e de part detras ab lo **carero de la Scola dels juheus**. La cassa afronte envers lo carer de la Font [...], e lo coral afronte ab lo dit **carer del Cal e de la Scola dels juheus** e afronte dit coral ab lo moli de l'oli d'en Joan Ponces. [...] Stimat. [Sense indicació de quantitat].*

52b. AHCT, Estima de Pere Nicholau (23 de maig de 1506), SC, fol. 161r: *Primo dix que ha hun coral en la vila de Tarrega e en lo carer de Sentes Creus, afronte ab la casa de mossen Palau, e d'altra part ab la casa enderocada d'en Jaume Prunyenosa del Taladel, e de part detras ab lo moli de l'oli d'en Ponces e ab lo coral de si mateix [...]. Stimat: XXX lliures.*

*Item dix que ha hun coral continguu e detras lo desus dit coral o pati de casa, afronte ab si mateix, e ab lo moli de l'oli d'en Ponces, e ab lo **carer ix al mur** [...]. Stimat: V lliures. Es mudat en la stima d'en Johan Ponces per compra ne ha feta d'en Pere Nicholau, presents les parts.¹*

maig de 1501), SM, fol. 121v: *Item dix que ha hun corral, lo qual li ha venut en Pere Nicholau, **situat a la scola dels juheus**, lo qual afronte ab dit Pere Nicholau e d'altra part ab lo moli de l'oli e ab lo **carer hix al mur**. [...] Stimat: V lliures.*

53. AHCT, Estima de Joan Ponces, apotecari (13 de maig de 1501), SM, fol. 118r: *Item dix que ha huns patis de corals en lo dit **carer de la Scola dels juheus**, afronten ab hun coral d'en Pere Castelo, e d'altre costat ab hun pati o coral d'en Lorenç Spigol, e de part detras ab la cassa de Francesc Cortes e d'en Torderons e ab una cassa de mossen Munros. [...] Stimat: X lliures.*

54. AHCT, Estima de Jaume Prunyenosa del Talladell (1506?), PE, fol. 99r: *Item ha una casa en la vila de Tarrega e en lo carer de micer Luys Folquet, afronte ab hun pati de casa de mossen Luys Munros, e d'altra part ab la casa d'en Pere Nicolau [...]. Stimat: X lliures.*

55. Propietat de Lluís Muntrós, veg. núm. 53 i 54.

56. AHCT, Estima de Macià Torderons (18 d'abril de 1502), SC, fol. 113r: *Primo dix que ha un alberch en la dita vila e en lo carer apelat de Sentes Creus, afronte ab una casa de Joan Spluges, e d'altra part ab una cassa de mossen Munros, e de part detras ab **uns corals del cayll** [...]. Stimat: XXV lliures.*

57. AHCT, Estima de Joan Spluges, paraire (29 d'abril de 1502), SC, fol. 131r: *Primo dix que ha hun alberch de cel en abis en la dita vila e en lo carer de Sentes Creus, afronte ab hun alberch d'en Cortes, e d'altra part ab l'alberch d'en Macià Torderons, e de part detras ab **lo pati del callet**. [...] Stimat: XX lliures.*

58. AHCT, Estima de Pere Castelló (19 d'abril de 1502), SC, fol. 116r: *Item dix que ha hun coral continguu al desus dit alberch [veg. núm. 59], afronte ab lo **carer del Cayl**, e ab lo coral de la cassa de dit Duran. [...] Stimat: VI lliures.*

59. AHCT, Estima de Pere Castelló (19 d'abril de 1502), SC, fol. 116r: *Primo dix que ha una cassa de cel en abis en la dita vila e en lo **carer apellat lo Cayll**, afronte ab dues vies publiques, e de part detras ab lo coral de la cassa solia esser de n'Anthoni Duran, e ab un coral de si mateix. [...] Stimat: CC lliures.*

60. AHCT, Estima de Perot Prunera (23 de maig de 1506), SC, fol. 170r: *Item dix que ha hun alberch en la dita vila e en la plaça del Blat, afronte ab la cassa de micer Garo, e ab casa de mossen Luys de Munros, e ab lo carero, e a part detras ab lo carer de n'Arnau Farrer [...]. Stimat: CCC lliures. Es de n'Antoni Riera, mudat en sa stima.*

¹ Veg. AHCT, Estima de Joan Ponces, apotecari (13 de

61. Propietat de Lluís Muntrós, veg. núm. 60 i 62.

62. AHCT, Jaume de Menargues (22 de març de 1501), F, fol. 45v: *Item dix que ha una altra cassa en la dita vila e en lo carer de n'Arnau Farrer, la qual afronte ab l'alberch de mossen Luys de Munros de dues parts, e d'altra part ab lo carer va a la Vilanova [...].* [Sense indicació de quantitat].

63. AHCT, Estima de Bernat Marceyachs (30 d'agost de 1501), SA, fol. 158r: *Item dix que ha hun alberch en dita vila e en lo carer qui va a Vilanova, afronte ab lo carer de n'Arnau Farrer, e d'altra part ab l'alberch de n'Anthoni Torres, ab una cassa de micer Menargues, e d'altra part ab lo stable d'en Joan Ponces. [...].* Stimat: XXX lliures.

64. AHCT, Estima de Joan Amat, fill del difunt Pere Amat (6 d'abril de 1502), SC, fol. 50v: *Item dix que ha hun stablet en lo carer de n'Arnau Farrer desus la corbera de la cassa d'en Bernat Marceyachs, afronte ab la casa de n'Anthoni Torres [...].* Stimat: V lliures.

65. AHCT, Estima d'Antoni Torres, tener, (13 de maig de 1501), SM, fol. 123r: *Item dix que ha hun altre alberch de cel e abis en la dita vila e en lo carer apellat de n'Arnau Farrer, afronte ab l'alberch ere de mestre Davi, e d'altra part ab la cassa d'en Marceyachs, e de part detras ab la cassa d'en Joan Ponces. [...].* Stimat: XXV lliures.

66. AHCT, Estima de Joan Ponces, apotecari (13 de maig de 1501), SM, fol. 117r: *Item dix que ha hun alberch en dita vila e partida Vilanova, afronte ab hun alberch d'en Bernat Marceyachs, e de dues parts, ço es detras e de costat, ab hun alberch ere de mestre Davi. [...].* Stimat: XXV lliures.

67. AHCT, Estima de Miquel Farreró, metge (1506?), SC, fol. 199r: *Primo ha una casa ere de mestre Davi en la present vila de Tarrega en lo carer nomenat de n'Arnau Farrer, afronte ab la casa de n'Anthoni Torres, e d'altra costat ab hun coral o casa censada del carla, de part detras ab la Vilanova. Stimat: CC lliures.*

Casa de Daví Abenaçaia, metge, veg. també núm. 65, 66 i 69.

68. AHCT, Estima de Miquel Farreró, metge (1506?), SC, fol. 199r: *Item ha una casa situada en lo dit carer de n'Arnau Farrer, afronte ab la casa desus dita, e d'altra part ab la casa d'en Pere Amat. Stimat: XV lliures.*

69. AHCT, Estima d'Antoni Riera (15 de maig de 1501), SM, fol. 127r: *Item dix que ha una*

cassa o stablia en la dita vila e a Vilanova, afronte ab l'alberch ere de mestre Davi ara es de mossen Sanxis, e d'altra part ab la casa de l'hereu d'en Pere Amat. [...]. Stimat: II lliures.

70. AHCT, Estima de Joan Amat, fill del difunt Pere Amat (6 d'abril de 1502), SC, fol. 48r: *Primo dix que ha hun alberch de cel en abis en la dita vila e en lo carer apellat de n'Arnau Farrer, afronte d'una part ab l'alberch d'en Gabriel Serra, e d'altra part ab hun alberch d'en Boquet, e a part detras ab hun coral de n'Anthoni Riera [...].* e mes dix ha detras dit alberch, respon e afronte ab lo carer de Vilanova e ab casa de dit Sera e ab en Riera [...]. Stimat: XXXV lliures.

71. AHCT, Estima de Gabriel Serra (17 d'abril de 1502), SC, fol. 105r: *Primo dix que ha hun alberch de cell en abis en la dita vila e en lo carer apellat de n'Arnau Farrer, solie esser tres alberchs. Afronte d' una part ab l'alberch d'en Joan Amat, e d'altre costat ab un coral de si matex, e de part detras ab lo carer de la Vilanova e ab la cassa o coral de na Febrera [...].* e la hu dels dits alberchs, lo qual ere de Guim Çarabaça [...]. Stimat: CLXXX lliures.

72. AHCT, Estima de Gabriel Serra (17 d'abril de 1502), SC, fol. 105r: *Item dix que ha hun coral o pati de cassa en lo dit carer de n'Arnau Farrer, afronte ab l'alberch d'en Gerau, solie esser d'en Nicim Rovent, e d'altra part ab si matex, e de part detras ab lo coral d'en Gerau e de na Febrera. [...].* Stimat: X lliures.

73. Corral de na Febrera (veg. núm. 71 i 72) o de Gaspar Febrer (veg. núm. 75).

74. AHCT, Estima de Pere Guerau, fill de Bernat Guerau (15 d'abril de 1502), SC, fol. 90r: *Primo dix que ha hun alberch de cel en abis, solie esser d'en Nicim Rovent, en la dita vila e en lo carer apellat de n'Arnau Farrer, afronte d'una part ab la cassa e coral d'en Gabriel Serra, e d'altra part ab la cassa d'ell dit Bernat Gerau [pare de Pere Guerau], e de part detras ab hun ort de dita cassa. [...].* Stimat: L lliures. *Es stada venuda per la cort del batlle e la comprada en Pere Ramon, botiguer. Mudat en sa stima.*¹

¹ Veg. AHCT, Estima de Pere Ramon (11 de maig de 1506), F, fol. 150r.

Casa de Nicim Rovén.

75. AHCT, Estima de Pere Guerau, fill de Bernat Guerau (15 d'abril de 1502), SC, fol. 90r: *Item dix que ha hun ort detras dita cassa e contiguu en aquella, afronte ab dita cassa e*

d'altra part ab lo carer de Vilanova, e ab la cassa ere d'en Guimet, e ab una cassa o coral d'en Gaspar Febrer. [...] Stimat: V lliures.

76. AHCT, Estima de Bernat Guerau, pare de Pere Guerau (15 d'abril de 1502), SC, fol. 84r: *Primo dix que ha hun alberch en la dita vila e en lo carer de n'Arnau Farrer, afronte de una part ab una cassa de son fill, Pere Gerau, **solie esser d'en Nicim Roven**, e d'altre costat ab una casa d'en Monserat Vidal ere d'en Florença, e de part detras ab una casa solie esser d'en Beringer Ponç [...]. Stimat: XXX lliures.*

77. Casa que havia estat d'en Berenguer Pons (veg. núm. 76), o bé casa de Simeó de Sivilia, àlies Guimet (veg. núm. 75 i 78).

78. AHCT, Estima de Monserrat Vidal (15 d'abril de 1502), SC, fol. 92r: *Primo dix que ha hun alberch de cel en abis en la dita vila e en lo carer de n'Arnau Farrer, lo qual li es stat dat en dot a na Elienor, muller sua, filla d'en Pere Ramon Florença, afronte ab l'alberch d'en Bernat Gerau, e ab hun carero pase a la Vilanova, e de part detras ab una cassa stave en Semion de Sivila¹ [...]. Stimat: XXX lliures.*

¹ En un ban de finals de novembre de 1485 el metge Daví Abenaçaia denuncia que de la casa de Simeó de Sivilia, àlies Guimet (veg. núm. 75), se li havia llençat aigua amb la idea de mullar-lo, i és que de fet l'aigua li va caure a sobre quan ja es trobava lluny de la finestra d'aquella casa, veg. AHCT, Llibre de bans (1485), fol. 27v.

79. AHCT, Estima d'Antoni Sananes (16 de maig de 1506), F, fol. 194r: *Primo dix que ha hun alberch de cel en abis en la vila de Tarrega e en lo carer de n'Arnau Farrer, afronte ab la cassa d'en Prunera de dues parts, e de part detras ab dit Prunera [...]. Stimat: XXV lliures. Es ara de mossen Perot Prunera, mudat en sa stima.*

80. AHCT, Estima de Perot Prunera (23 de maig de 1506), SC, fol. 170r: *Primo dix que ha una cassa de cel en abis en la dita vila e en lo carer de n'Arnau Farrer ab sos orts, afronte ab la casa de n'Anthoni Sananes, e ab dues vies publicques, e ab la barbacana del mur de dues parts [...]. Stimat: CCX lliures.*

81. AHCT, Estima de Monserat Guamis (14 d'abril de 1502), SC, fol. 79r: *Primo dix que ha una cassa en la dita vila e en lo carer apellat de n'Arnau Farrer, afronte ab la cassa d'en Joan Malet, pages, e d'altra part ab l'ort d'en Prunera, e de part detras ab la barbacana del mur [...]. Stimat: V lliures.*

82. AHCT, Estima de Joan Malet, pagès (14 d'abril de 1502), SC, fol. 77r: *Primo dix que ha una cassa en lo carer apellat de n'Arnau Farrer, afronte d'hun costat ab la cassa d'en Munserat Guamis, e d'altra part ab lo mur, e de part detras ab dit Guamis [...]. X lliures.*

III. Conclusions

(1) Hi ha un sol carrer que inclogui referències jueves al seu nom: comença a la unió del carrer Major amb la plaça del Blat i baixa fins al mur del riu Ondara, on mor sense sortida. Es tracta del **carrer dels Jueus** (núm. 1a, 1b, 2, 4a, 4b, 6, 7, 8, 10, 11, 26, 31, 33), que ja ens havia aparegut en documents anteriors. Rep aquest apel·latiu des del seu inici fins al seu final, encara que també des del seu inici, i aquesta és una de les novetats contingudes en els llibres d'estimes, veiem com l'alterna amb altres noms.

En efecte, a mesura que anem baixant per aquest carrer notem que la manera d'anomenar-lo varia, encara que en la quasi totalitat dels casos els canvis inclouen algun element jueu. Un d'aquests noms és el de **carrer del Forn dels jueus** (núm. 3, 5, 9, 20, 21, 25, 27, 28, 29, 30), en clara referència al forn que estava ubicat a la banda dreta del carrer, a l'immoble núm. 4.⁵⁹ Se l'anomena així en tota la seva part alta, des del començament del carrer, i de manera especial en aquell tram al voltant del forn.

Un altre nom és el de **carrer del Call** (núm. 34, 36a, 36b, 47, 49, 52a, 58, 59) que caracteritza la segona meitat del carrer, la part baixa, aquella que al núm. 51 és designada de manera general com a *call dels jueus*, i en els núm. 56 i 57, bo i referint-se als patis de corrals que en Joan Ponces tenia en aquest indret de la vila, amb els termes: corrals del *call* i pati del *callet*. Tret dels núm. 34 i 59 (cases) i 51 (un molí d'oli), la resta de les finques que utilitzen aquesta nomenclatura són patis, corrals i horts, la majoria dels quals corresponen als darreres de les cases que s'aixequen a la banda esquerra del carrer de Santes Creus.

Un darrer nom és el de **carrer de l'Escola dels jueus** (núm. 32, 51, 52a i 53) que s'explica per la presència de la sinagoga de l'aljama targarina, ubicada al núm. 35, a la banda esquerra del carrer, gairebé a tocar del mur.⁶⁰ La proximitat del mur és la raó per la qual en dues ocasions (núm. 52b) es refereixi a

⁵⁹ Sempre que ens referirem a una banda del carrer ho farem imaginant que ens desplaçem des de la plaça del Blat, centre neuràlgic de la vila medieval de Tàrraga, cap als afores, ja sigui pel carrer dels Jueus, pel carrer d'Arnau Farrer, o pel de Santes Creus.

aquest tram de carrer com a **carrer que ix al mur**. Que no deuria ser gaire ample queda posat de manifest perquè en una ocasió es designa explícitament la via pública que hi havia a l'escola dels jueus com a *carreró* (núm. 52a).

(2) Possiblement el tram de **carrer dels Jueus** conegut com a **carrer del Call** i **carrer de l'Escola dels jueus** respongui també a aquella zona on la densitat de presència jueva (en nombre de llars jueves)⁶¹ o la intensitat d'aquesta (en edificis públics representatius de l'aljama, com la sinagoga i l'hospital)⁶² la distingia de la resta de la vila medieval de Tàrrrega. La presència del mur, el fet que la major part dels immobles donessin a aquesta banda del carrer i que al seu davant hi haguessin els darreres de les cases del carrer de Santes Creus, juntament amb l'estretor d'aquest tram de carrer, tot plegat si no aïllava, pròpiament parlant, aquesta zona de la resta de l'entramat urbà, sí que en certa manera creava unes condicions idònies d'isolament. El que les normes eclesiàstiques i civils preveïen per als barris jueus.

(3) Tot i això, tal com ja hem indicat abans en aquest treball i ara ve confirmat de nou, no tots els habitants jueus de la vila van optar per residir en aquest *carrer dels Jueus* o en la zona que comprenia una part del mateix i que podem considerar el "call" de la Tàrrrega medieval. De fet no deixa de ser curiós que de les tres úniques cases que després de 1492 encara queda viva la memòria del seu antic ocupant jueu, dues es trobin en un altre carrer. En efecte, tret de la casa que havia estat de Jacob Deulosal, situada a la confluència del *carrer dels Jueus* amb el *carrer que anava cap el d'Arnau Farrer*, vora les voltes que encara avui s'aixequen en aquest indret (núm. 23, 24 i 25), les altres dues es troben al *carrer d'Arnau Farrer*: una havia sigut del metge jueu Daví Abenaçaia (núm. 67, i també 65, 66 i 69; la part del darrera donava a la *Vilanova*) i l'altra, de Nicim Rovén (núm. 75, i també 73 i 77; el corral del darrera donava al

carrer de Vilanova). Ara costa menys situar alguns dels fets que hem documentat en la primera part d'aquest estudi que van tenir lloc vora les voltes de la casa de Miquel Dionís (veg. nota 44) o prop de la casa de Daví Abenaçaia al carrer d'Arnau Farrer (veg. nota 37).

Ja sabíem que la banda dreta del **carrer d'Arnau Farrer** la conformaven els darreres de les cases del *carrer dels Jueus*, i de la banda esquerra també havíem trobat algun indici que apuntava cap a una presència jueva. En els llibres d'estimes aquesta banda esquerra del carrer, la que tocava a la Vilanova, ve confirmada com un altre indret de presència jueva a la vila medieval de Tàrrrega. Una presència potser no tan densa ni tan intensa com la del *carrer dels Jueus*, però no per això menys viva en la memòria dels targarins dels primers anys del s. XVI.

Una memòria, tot s'ha de dir, més aviat pobra, o potser còmplice de la voluntat de fer desaparèixer al més depressa possible de la vila el record dels jueus i jueves que l'havien poblada. I és que la presència jueva a Tàrrrega, encara notable en nombre i dinamisme fins al moment de l'expulsió, contrasta amb les poques mencions d'antics propietaris jueus. El contrast augmenta si tenim present que el nombre de jueus prou acabats com per a ser propietaris supera el que es pot comptabilitzar d'entre els documents de venda de 1492 que s'han conservat.

D'altra banda, la zona del call (segona meitat del carrer dels Jueus), amb un nombre considerable de patis, horts i corrals, sembla ser insuficient per a encabir la població jueva del moment, d'aquí que veuria amb bons ulls que al carrer d'Arnau Farrer i en la part alta del carrer dels Jueus hi visquessin més famílies jueves, a l'estil de la de Jacob Deulosal, de la del metge Daví Abenaçaia o de la del pesador de pebre i safrà, Nicim Rovén.

(4) Quant al valor de les cases que estaven en

⁶⁰ El document de venda de la casa de Daví de Cabestany (núm. 34) distingeix entre hospital i escola, en canvi les estimes de 1501 i 1502 no filen tan prim i adjudiquen a l'edifici que dona nom a la part més baixa del *carrer dels Jueus* els noms de: *casa de l'estudi ere sinagoga* (núm. 34), *scola* (núm. 36a i 36b) i també *scoles* (núm. 43 i 44). Sembla que amb els termes *scola* i *sinagoga* es vulgui fer referència a la funció que aquest edifici tenia per als habitants jueus del call, en canvi, amb els termes *casa de l'estudi* i *scoles* semblaria que s'està referint a la nova funció de l'edifici dins de la Tàrrrega cristiana posterior a 1492. De fet aquest carrer va ser batejat posteriorment amb diferents noms: el més popular de tots i que ha perdurat fins als nostres dies és el de *carrer de l'Estudi*, encara que en un document de 1621 apareix esmentat com a *carrer Nou olim dit dels Juheus*, veg. AHCT, Llibre de Capitulations (1618-1666), fol. 42r, publicat per SEGARRA [1987], pàg. 99. Precisament en aquest document es descriu un edifici situat en aquest carrer que, per la seva monumentalitat, podria tenir relació amb l'antiga sinagoga del call: *en lo qual pati [situat al carrer dels Jueus] ja y avie un sumptuos enfront de paret de pedra picada ab unes grans finestres y una capella comensada molt bona ab sa portalada molt ben feta y fabricada y molts bons fonaments de altres parets. Los primers treballadors que comensaren a desenrrunar [...]*, ídem, fol. 42r-v.

⁶¹ Recordem que aquesta banda del carrer en els documents de venda de 1492 apareix poblada únicament per famílies jueves (veg. nota 58).

⁶² Veg. núm. 34 i 35.

la zona de població jueva de la vila, observem que en el *carrer dels Jueus* les cases compreses en el tram que va del *carrer Major* fins al *carrer que va al d'Arnau Farrer* (a banda esquerra) i al *que va a la carnisseria* (a banda dreta), entre les quals s'hi compta l'immoble del forn dels jueus, tenen unes estimes molt elevades: entre 300 i 120 lliures les que donen a la *plaça del Blat*, i entre 120 i 30 lliures (amb una major proporció d'estimes compreses entre 90 i 120 lliures) les de la banda de carrer que comença al *carrer Major*. No podem saber, amb els documents que tenim a les nostres mans, quantes d'aquestes cases foren habitades per famílies jueves. Malgrat que al núm. 23 hem suggerit d'identificar l'alberg que el mercader Antoni Portella tenia a la plaça Major com el que Salamó Cresques i Bonadona li varen vendre a finals de juny de 1492, la veritat és que no ens ha semblat tan factible, si tenim en compte que el govern municipal de Tàrrrega ja feia anys que havia prohibit als jueus que residissin en les cases que tenien a la plaça (veg. nota 49), que dita casa, situada en plena plaça Major i a la vora de la cort del veguer, hagués estat realment habitada per aquesta família jueva fins al moment de l'expulsió.

En el tram de carrer que va des de les *voltes* (a banda esquerra) i des del *carrer que va a la carnisseria* (a banda dreta) fins al final del ca-

rrer, s'observa una disminució del valor de les propietats a mesura que s'avança cap al mur, al final, o en altres paraules, a mesura que ens endinsem en la zona del call pròpiament dita. Tot i així, tret dels núm. 59 (estimat en 200 lliures) i 29 (estimat en 120 lliures), la valoració general es mou entre un màxim de 80 lliures (núm. 28 i 30) i un mínim de 2 lliures i 10 sous (núm. 33), inferior per tant a la de la part alta del carrer. En el nostre estudi hem proposat l'adjudicació de vuit finques situades en aquest tram de carrer als seus antics propietaris jueus tal com apareixen en els documents notarials de venda de 1492, de les quals només una, la de Jacob Deulosal (núm. 25), ha vingut confirmada en els llibres d'estimes.

De sis d'aquests immobles (hem exclòs els núm. 30 i 33 perquè apareixen esmentats en els documents de venda com a simples referències a l'hora de situar els límits de les parcel·les que es venen) tenim tant el preu de venda com la suma proposada en l'estima. En tots ells i malgrat els pocs anys transcorreguts entre la venda i l'estima, la diferència és notable. Una diferència que s'incrementa encara més quan la data de venda dels immobles s'apropa a la data d'expulsió, tal com es reflecteix en el quadre següent, i que ens dóna una idea de com els compradors van negociar a la baixa i en benefici propi el preu d'uns immobles que els seus propietaris ha-

Núm.	Data i import de la venda	Data i import de l'estima
34	05/07/1492 14 lls	07/04/1502 25 lls
26	09/07/1492 28 lls	07/04/1502 40 lls
27	13/07/1492 5 lls 13 sous	1506? 25 lls
32	16/07/1492 (fol. 63r) 15 lls	1506? 60 lls
25	16/07/1492 (fol. 66r) 7 lls	13/05/1501 40 lls
31	16/07/1492 (fol. 66v) 6 lls	11/04/1502 30 lls

Bibliografia

BAER, YITZHAK. *Historia de los judíos en la España cristiana*. Barcelona: Riopiedras, 1998.

CORCOS, DAVID. "Jewish Quarter". A: *Encyclopaedia Judaica*. Jerusalem: Keter, 1978, vol. 10, col. 81-88.

LLOBET I PORTELLA, JOSEP. *Algunes notícies sobre els jueus de Tàrrrega*. 1303-1486. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 1984. (Publicacions de l'Institut d'Estudis Ilerdencs, 60).

_____. "Els jueus de Cervera i Tàrrrega, l'any 1492". A: *Actes 1r Col·loqui d'Història dels Jueus a la Corona d'Aragó*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 1991, pàg. 342-368.

LÓPEZ DE MENESES, AMADA. *Documentos acerca de la peste negra en los dominios de la Corona de Aragón*. Zaragoza: Impr. Heraldo de Aragón, 1956.

_____. "Una conseqüència de la pesta negra en Catalunya: el pogrom de 1348. Apèndices". A: *Sefarad*, 19. 1959, núm. 2, pàg. 321-364.

MAGDALENA NOM DE DÉU, JOSEP RAMON. "Etimologia no semítica de «call»". A: *Calls*, 2. 1987, pàg. 7-16.

PLANES I CLOSA, JOSEP MARIA. "Breu aproximació als jueus de la Tàrrrega medieval". A: *Nova Tàrrrega*. 1987, pàg. s/n. [Separata].

RÉGNÉ, JEAN. *History of the Jews in Aragon. Regesta and Documents 1213-1327*. Jerusalem: Magnes Press, Hebrew University, 1978. [Edició preparada per Yom Tov Assis dels originals publicats a REJ (1910-1925): "Catalogue des actes de Jaime Ier, Pedro III et Alfons III, rois d'Aragon, concernant les juifs (1213-1327)" i "Catalogue d'actes pour servir à l'histoire des Juifs de la Couronne d'Aragon sous le règne de Jaime II (1291-1327)].

RIERA I SANS, JAUME. Pròleg a: *Calls*, 1. 1986, pàg. 5-6.

SEGARRA I MALLA, JOSEP. *Història de Tàrrrega amb els seus costums i tradicions*. Tàrrrega: Museu Comarcal, 1984, vol. I.

_____. *Història de Tàrrrega amb els seus costums i tradicions*. Tàrrrega: Museu Comarcal, 1987, vol. II.